

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΣΤ' ¹ Συμβρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.— Αἱ συμβρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἑτησίου. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδοῦ Σταδίου 35. ² 4 Δεκεμβρίου 1888.

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΕΛΓΙΝΕΙΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ
ΥΠΟ
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ

(Συνέχεια. Ἴδε προηγούμενον φυλλάδιον 674).

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΤΥΧΑΙ ΕΝ ΕΥΡΩΠῃ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΟΥ ΕΛΓΙΝ,
1806—1816.

1

Ἐποφυλάκισις Ἑλγιν.—Κρίσεις Ἀγγλοῦ ἀρχαιολόγου περὶ τῆς τεχνικῆς ἀξίας τῆς συλλογῆς.—Υπόμνημα Ἀμιλτων.—Οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι Ἑλγιν.—Ἀπόπειραι πρὸς πώλησιν τῆς συλλογῆς.—Διαμφισβήτησις τῆς νομιμότητος τῆς κατοχῆς τοῦ Ἑλγιν.—Ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις τῆς συλλογῆς.—Κρίσις Βισκόντη.

Ὁ Ἑλγιν ἐλευθερωθεὶς τῶν φυλακῶν τῷ 1806 ἐπελήφθη τῆς φροντίδος τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ συλλογῆς του, ἀνεζήτησε δὲ καὶ εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας τῆς Γαλλίας τὰς κατασχεθεῖσας ἀρχαιοτήτας. Τετράκις δὲ οἱ βαρεῖς ἐκείνοι ὄγκοι μετεκινήθησαν, καὶ διεσπάρθησαν τὰ τεμάχια τῶν ἐκμαγείων, ὥστε ἐχρειάσθη πολὺς καιρὸς ν' ἀνευρεθῶσι καὶ ἀνασκευασθῶσιν. Ἐνῶ δὲ οὗτος τοσοῦτος πόνος καὶ κόπος κατέβαλε καὶ δαπάνας πρὸς καταρτισμὸν συλλογῆς ἐκ τῶν καλλίστων ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, ὁ διάσημος τότε ἐν Ἀγγλίᾳ ἀρχαιολόγος καὶ φιλόλογος Ἀγγλος Πάϊνε Κνίχτ (Payne Knight), ὁ δωρεὰν προσενεγκὼν τὴν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν του εἰς τὸ Βρετανικὸν μουσεῖον, ἐκτιμηθεῖσαν ἀντὶ 50,000 λιρ. στερ., ἐξέφερε γνώμην ὅτι ἡ συλλογὴ τοῦ Ἑλγιν δὲν ἔχει ἀξίαν, ὡς συγκριμένη ἐξ ἔργων τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων! Ἄλλ' ἡ γνώμη του αὕτη ἀνῆρέθη τότε ὑπὸ πολλῶν, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ Βενιαμὴν Βέστ (West), διασήμου ζωγράφου Ἀμερικανοῦ, ἑνὸς τῶν ἐνθερμοτάτων θαυμαστῶν τῆς ἐλγινείου συλλογῆς. Ὁ Ἑλγιν ἐκ τούτου λαθῶν ἀφορμὴν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀμιλτων νὰ γράψῃ υπόμνημα περὶ τῆς ὅλης ὑποθέσεως, ὅπως διαφωτίσῃ τὸ κοινόν, ὁ δὲ Ἀμιλτων ἔγραψε τοῦτο, καὶ ἐδημοσίευσεν τῷ 1811 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Memorandum on the subject of the Earl of Elgin's pursuit, in Greece. Edimb.

1811, ὅπερ ἀνεδημοσιεῖθη μετὰ προσθηκῶν μετὰ τινα ἔτη, μετεφράσθη δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ Γερμανικὴν. Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ἐκθέτων τὰς ἐργασίας τοῦ Ἑλγιν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς δικαιολογεῖ συγχρόνως καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀρχαιοτήτων, φέρων ὡς ἐπιχείρημα τὴν ἀπειλουμένην καταστροφὴν τῶν ἀρχαίων, καὶ τὸ προηγούμενον ὅτι καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ ὁ Σοαζέλ Γκουφιέ, ἐπραξάν τὸ αὐτό.

Ὁ Ἑλγιν ὡς ἐκ τῶν ὑπερόγκων δαπανῶν, ἀς ὑπέστη, καὶ ὡς ἐκ τῆς πολυετοῦς ἐν Γαλλίᾳ φυλακισέως του, περιέπεσεν εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας. Μέχρι τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Τουρκίας εἶχε δαπανήσει 36,000 λιρ. στερ., μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ὑπερόγκων ἐπὶ τρία ἔτη δαπανῶν πρὸς διάσωσιν τῶν κιβωτίων τῶν μαρμάρων εἰς Κύθηρα¹). Διὸ ἐσκέφθη τῷ 1811 νὰ προσφέρῃ εἰς πώλησιν τὴν συλλογὴν του εἰς τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν διὰ τὸ ἐν Παρισίοις Μουσεῖον τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλὰ κατόπιν ἀπηύθυνεν αἴτησιν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ Κάτω Βουλῆς Κάρολον Ἀββοτ ζητῶν μόνον τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων του, ἅτινα ὑπελόγιζεν εἰς 62, 440 λιρ. στερλίνας. Ἄλλ' ἔνεκα τότε τῶν πολέμων εἰς οὐδ' ἦτο περιπεπλεγμένη ἡ Ἀγγλίᾳ ὁ Περσεβάλ, πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τοῦ θησαυροφυλακείου, ἐπρότεινε μόνον 30,000 λ. στ., ποσόν, ὅπερ ὁ Ἑλγιν ἐθεώρησεν ἀνεπαρκές. Κατέπαυσαν δὲ μετὰ 14 ἡμέρας αἱ περὶ ἀγορᾶς διαπραγματεύσεις.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἠγέρθη τὸ ζήτημα τῆς νομιμοῦ κατοχῆς τοῦ Ἑλγιν· ἐὰν οὗτος ἦτο νόμιμος κάτοχος τῆς συλλογῆς ὡς ἰδιώτης, ἢ ἐὰν κατήρτισε ταύτην καὶ κατεῖχεν ὑπὸ τὴν ιδιότητά τοῦ πρεσβευτοῦ. Ὁ Ἑλγιν ἀπήντησεν ὅτι τὸ τοιοῦτον ζήτημα ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ ἐν τῇ συνταγματικῇ Ἀγγλίᾳ, οὐχὶ δὲ καὶ προκειμένου περὶ Τουρκίας. Ἐπὶ τέλους ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐθεώρησε τὴν συλλογὴν ὡς ἰδιωτικὴν κτῆσιν. Ἐγένετο δ' ἐπίσης καὶ λόγος ὅπως ἡ συλλογὴ κατατεθῇ εἰς τὸ Βρετανικὸν σχολεῖον

1) Micahelis der Parthenon σελ. 79.

(British Institution), πρὸς χρῆσιν τῶν τεχνιτῶν, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἀπεκρούσθη.

Ἐκτοτε ἔμενον ἡ συλλογὴ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Ἑλγιν ἐν τῷ μεγάρῳ Burlington-House, ὅπου κατέστησεν αὐτὴν οὗτος προσιτὴν εἰς πάντας τοὺς προσερχομένους ἀρχαιολόγους καὶ καλλιτέχνας, παρασχὼν τὴν ἄδειαν ν' ἀπεικονίζωσι καὶ νὰ μελετῶσι τὰ ἀριστουργήματα ἐκεῖνα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Πολλὰ δὲ μελέται ἐξεδόθησαν ἐν περιοδικοῖς τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας περὶ αὐτῶν ἐν συνόλῳ καὶ κατὰ μέρη. Εὐρέθησαν δὲ καὶ τινες τῶν γραψάντων ὑποστηρίζοντες τὴν πεπλανημένην γνώμην τοῦ Πάυνη Κνίχτ, ἀλλὰ πάντες οὗτοι ἐσίγησαν ὅταν ἐγνώσθη ἡ κρίσις καὶ ἡ γνώμη ἡ αὐθεντικὴ τοῦ ἐξόχου ἀρχαιολόγου Βισκόντη, καὶ ἡ τοῦ διασῆμου γλυπτῶν Ἀντωνίου Κανόβα.

Ὁ Βισκόντη τῷ 1814 ἐκ Παρισίων, ὅπου διέτριβε μετέβη εἰς Λονδίνον, ὅπως ἰδῆ τὸ πρῶτον πρὸς σπουδὴν τὰ γλυπτὰ τοῦ Παρθενῶνος. Ἐν πρωτοτύποις εἶχε γνωρίσει μόνον ἐν μνηματῶν ἀναγλύφων, τὸ ὅποιον ὁ Φωβέλ εἶχεν ἀποκτήσει, εἶχε δὲ κατὰσχει βραδύτερον ἢ Γαλλικὴ κυβέρνησις, καὶ ὅπερ μόλις τῷ 1802 κατέλιξεν εἰς τὸ Λοῦβρον. Δὲν περιεῖχον δὲ μέχρι τῶν χρόνων τούτων τὰ ἀρχαιολογικὰ Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης οὐδὲν ἔργον γλυπτικῆς ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐμνημόνεον ὡς τὰ ἄριστα. Ἦδη δὲ τὸ πρῶτον ὁ Βισκόντη ἐθαύμασεν αὐτὴν ταύτην τὴν τέχνην τοῦ Φειδίου ἐν πρωτοτύποις, καὶ ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀμιλτων, ἣν οὗτος καὶ ἐδημοσίευσεν, μετεφράσθη δὲ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς γλώσσας, ἐξ ἧς κατεδείχθη ἡ μεγίστη τεχνικὴ ἀξία τῶν ἔργων ἐκείνων, καὶ ἐξ ἧς ἔτι μᾶλλον ἐξηγέρθη ἡ κοινὴ περιέργεια καὶ ἡ χαρὰ τῶν σοφῶν καὶ καλλιτεχνῶν τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τῷ ὅτι εἶχον πλησίον αὐτὰ ταῦτα τὰ ἔργα τῆς γλυφίδος τοῦ Φειδίου. Ἐπανακάμψας δὲ ὁ Βισκόντη εἰς Παρισίους ὠμίλησε δημοσίᾳ τῷ 1815 περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν γλυπτῶν ἔργων ἐν τῷ Γαλλικῷ Ἰνστιτούτῳ.

Ἐν τούτοις ἡ συλλογὴ ἔμενε διαρκῶς ἐν τῇ κατοχῇ τοῦ Ἑλγιν. Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ἠθέλησε κατόπιν, καίπερ ἐν οικονομικῇ δυσχερείᾳ περιεθῶν, νὰ πωλήσῃ ταύτην εἰς τὴν Γαλλικὴν κυβέρνησιν εἴτε τμηματικῶς, εἴτε ἐν συνόλῳ, διότι ἀπετύγχανεν οὕτω ὁ φιλόπατρις αὐτοῦ σκοπὸς τοῦ νὰ φανῆ δι' αὐτῆς ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τῆς διαδόσεως τῶν καλῶν τεχνῶν.

Τῷ 1815 ἐγένετο νέα ἀρχὴ διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἀλλὰ πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τούτων, ἄς ἐπανεέλθωμεν πρὸς στιγμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως μνημονεύσωμεν τελευταίας τινὸς πράξεως ἐνταῦθα τοῦ Λουζιέρη, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἑλγιν.

2.

Νέα ἀποστολὴ ἀρχαιοτήτων εἰς Ἀγγλίαν.—Σύστασις φιλομούσου εταιρίας.—Ἰδρυταὶ αὐτῆς.—Ἀλέξανδ. Χωματιανὸς Λογοθέτης.—Δωρεὰ ὠρολογίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ Ἑλγιν.

Εἶδομεν προηγουμένως ὅτι τῷ 1803 ὁ Λουζιέρης ἀπέστειλεν εἰς Ἀγγλίαν 29 κιβώτια ἀρχαιοτήτων. Κατὰ τὸ 1809 δὲ ὁ Βύρων διατρίβων ἐν Ἀθήναις ἀναφέρει ὅτι εἶδεν ἐν Πειραιεῖ πλοῖον Ὑδραϊκὸν προσωρισμένον πρὸς φόρτωσιν ἀρχαιοτήτων. Ἐκτοτε δὲν γνωρίζομεν μέχρι τοῦ 1811 ἑτέραν ἀποστολὴν, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν λόγον ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι καὶ δὲν ἐγένετο, ἀφοῦ ὁ Λουζιέρης ἐν Ἀθήναις διαρκῶς εἰργάζετο πρὸς τοῦτο δαπάνη τοῦ Ἑλγιν. Καὶ εἶχε μὲν οὗτος ἐνωρὶς παύσει καταστρέφων τὰ γλυπτὰ τοῦ Παρθενῶνος, ἀλλὰ διαρκῶς ἐνήργει ἀνασκαφὰς καὶ ἠγόραζεν ἀρχαιοτήτας, τῷ δὲ 1812 ἠδυνήθη νὰ στείλῃ ἔτι εἰς τὸν Ἑλγιν 80 κιβώτια ἀρχαιοτήτων, ποσὸν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον, ὅπερ δεικνύει, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τότε ἐν Ἀθήναις καὶ ὁ Φωβέλ καὶ ὁ Γρόπιος καὶ πάντες οἱ ἐρχόμενοι περιηγηταὶ ἀφήρουν ἀρχαῖα, τὴν πληθύν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τὴν γενομένην ἀνηλεῆ ἀρπαγὴν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐσάρωσαν τὴν γῆν τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο ἀνέωξαν φαίνεται τοὺς ὀφθαλμούς των οἱ κοιμώμενοι Ἀθηναῖοι βλέποντες τὴν ἀπογύμνωσιν τῆς πόλεως, καὶ ἀπεφάσιον τὴν σύστασιν φιλομούσου εταιρίας, τῇ πρωτοβουλίᾳ τριῶν λογίων Ἀθηναίων τοῦ Ἰωάννου Μαρμαροτοῦρη, τοῦ Πέτρου Ρεβελᾶκη καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Λογοθέτου Χωματιανοῦ, υἱοῦ τοῦ Σπυριδῶνος Λογοθέτου, τοῦ γνωστοῦ ἤδη ἡμῖν προξένου τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ἧς σκοπὸς ἦτο ἡ καταβολὴ χρημάτων πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς ἐκδοσιν κλασσικῶν συγγραφέων, πρὸς βοήθειαν πτωχῶν μαθητῶν καὶ πρὸς ἀναζητήσεων παντὸς εἶδους ἀρχαιοτήτων».

Εἰς τῶν ἰδρυτῶν τῆς εταιρίας ταύτης, ὡς προείπομεν, ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Λογοθέτης. Ἡ ἀνάμιξις δὲ τούτου εἰς εταιρίαν μέλλουσαν ν' ἀντιστρατευθῆ βεβαίως εἰς τὸν πράκτορα τοῦ Ἑλγιν Λουζιέρην, τὸν τυγχάνοντα πάσης προστασίας ὑπὸ τοῦ οἴκου του, ἐμφαίνει ἢ ὅτι οὗτος εἶχε φρονήματα ὡς νεώτερος καὶ λογιώτερος ἄλλοις τῶν τοῦ πατρὸς του, ὅπερ δύσκολον νὰ παραδεχθῶμεν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τοῦ πατριαρχικοῦ βίου τῶν οικογενειῶν, καθ' ὃν ὁ πατὴρ ἐπεβάλλετο εἰς τὸν υἱὸν ὡς δεσπότης, ἢ ὅτι ἡ ἀγγλικὴ ἐπίδρασις ἐν Ἀθήναις εἶχεν ἀπολέσει πολὺ τῆς δυνάμεώς της, ἢ ὅτι ἔπαυσε καὶ τοῦ Ἑλγιν καὶ τοῦ Λουζιέρη τὸ μέγα διαφέρον πρὸς ἀπόκτησιν ἀρχαιοτήτων, κορεσθέντων ἐξ ὀλοκλήρων φορτίων. Παραδεχόμεθα

μᾶλλον τὸ τελευταῖον. Ἄλλως δὲ ὁ Χωματιανὸς δὲν ἦτο ἴσως καὶ φιλελευθέρου φρονήματος ἔμπλεως, διότι μόνον οἱ ἰδρυταὶ Μαρμαροτούρης καὶ Ρεβελάκης ἦσαν μεμνημένοι εἰς τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας οὐχὶ δὲ καὶ ὁ Χωματιανός. Ὁ δὲ Σουρμελής τοῦτο ἱστορῶν, δικαιολογεῖ διὰ τοῦ ὅτι ἦτο νέος ἔτι καὶ ἀνῆκεν εἰς οἶκον προστατευόμενον ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας¹⁾.

Καὶ ὅποια μὲν τινα ἐπραξεν ἡ ἐταιρία ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων ἀγνοοῦμεν, ἀλλὰ βεβαίως ὄχι μέγα τι. Ὁ Φωβὲλ, καὶ ὁ Γρόπιος ὁ πρόξενος τῆς Αὐστρίας, καὶ ὁ Λουζιέρης ἐξηκολούθουν τὸ ἔργον των. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ κατὰ φορτία ἀποστολὴ ἀρχαιοτήτων διεκόπη, περιορισθεῖσα εἰς μικρότερα ἀντικείμενα· καὶ δὲν ἔχομεν μὲν τούτου ῥητὴν μαρτυρίαν ἀλλ' εἰκάζομεν ἐκ τοῦ δῶρου, ὅπερ ὁ Ἑλγιν ἔκαμε πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ μεγάλου ὠρολογίου τῷ 1814, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἤρχισε, ὡς περὶ κατηρητισμένης ἤδη μεμεγάλης συλλογῆς, διαπραγματεύσεις πρὸς πώλησιν.

Περὶ τοῦ εἰρημένου ὠρολογίου, ὅπερ ἐλείπουργει μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς 8 Αὐγούστου τοῦ 1884 ἐν μέσῃ τῇ παλαιᾷ ἀγορᾷ τῆς πόλεως Ἀθηνῶν, εἰς τὸ ὕψος ὑψηλοῦ τετραγώνου πύργου, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμέν τι πλεόντερον τοῦ ὑπεμφαινομένου ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς.

Tomas Gomes
de Elgin

Athenien. Horol. D.D.

S.P.Q.A. Verex. colloc.

A. D. MDCCCXIV.

Ἦτοι α' Ὁ Θωμᾶς κόμης Δὲ Ἑλγιν δῶρον δέδωκε τοῖς Ἀθηναίοις ὠρολόγιον, ὃ δὲ δῆμος τῶν Ἀθηναίων καὶ οἱ πολῖται ἤγειραν καὶ ἔστησαν ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1814». Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ἑλγιν μόνον τὸ ὠρολόγιον ἔδωκεν ὃ δὲ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν ἔκτισε τὸν πύργον ἐφ' οὗ ἐτέθη τὸ ὠρολόγιον, ἐπιστατοῦντος βεβαίως τοῦ Λουζιέρη.

Ὁ πύργος οὗτος τοῦ ὠρολογίου ἵστατο ἄθικτος ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἐπὶ 70 ἔτη, ὅτε τὴν ἐσπέραν τῆς 8 πρὸς τὴν 9 Αὐγούστου τοῦ 1884 κατέπεσεν ὑπὸ τῆς καταστρεφάσης τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τὴν ἀγορὰν πυρκαϊᾶς.

Μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐν Ἀθήναις ἐργασίαν τοῦ Ἑλγιν ἐπανερχόμεθα ὅπως ἀνεύρωμεν αὐτὸν ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ εἶδομεν τὸ τέλος τῆς τύχης τῆς συλλογῆς αὐτοῦ.

3.

Ἐναρξίς νέων διαπραγματεύσεων πρὸς πώλησιν τῆς συλλογῆς εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν.— Διακοπὴ

1) Σουρμελή, Κατάστ. συνοπτ. τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

αὐτῶν.—Κρίσεις Κανόβα.—Διέγερσις τῆς κοινῆς περιεργείας καὶ τῶν φιλοτέχνων.

Ἐίχομεν εἰπεῖ ὅτι τῷ 1815 ἐπανελήφθησαν αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ὄντως δὲ τῇ 21 Μαρτίου 1825 ὁ Ἀμιλτων ἀπηύθυνεν αἰτήσιν εἰς τὸν πρόεδρον τῆς Βουλῆς Ἀββὸτ, ὄντα καὶ μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Βρετανικοῦ μουσείου, ζητῶν νὰ ὁρισθῇ θέσις διὰ τὴν συλλογὴν ἐν τῷ Μουσείῳ. Ὁ δ' Ἑλγιν, ἐκ τούτου ὀρμηθεὶς, ἐπισήμως ἐζήτησεν ἀπὸ τῆς Κάτω Βουλῆς τῇ 8 Ἰουνίου ὅπως ἡ πολιτεία ἀποκτήσῃ τὴν συλλογὴν του ἐπὶ τιμῇ ὁρισθησομένῃ ὑπὸ ἐπιτροπῆς καὶ ἐγένετο μὲν τότε δεκτὴ ἡ γνώμη αὕτη, ἀλλ' ὅτε τῇ 15 Ἰουνίου ἐπροτάθη εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἐπολεμήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἑλγιν, οὔτινες κυρίως ἐστηρίχθησαν εἰς τὸ ὅτι οὗτος δὲν ἦτο νόμιμος κάτοχος τῆς συλλογῆς. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ ἀναβολὴ τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου μέχρι τῆς 12 Ἰουλίου, καὶ τὰ ἐπελθόντα μεγάλα πολιτικὰ γεγονότα τοῦ μηνὸς τούτου (Μάχη τοῦ Βατερλώ. Εἴσοδος Ἀγγλων καὶ Πρώσων εἰς Παρισίους. Παράδοσις Ναπολέοντος) διέκοψαν τὴν ἐξακολούθησιν πάσης περὶ τῶν Ἑλγινείων μαρμάρων σκέψεως. Ἀλλ' ὁ Ἑλγιν καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ μετεχειρίσθησαν ἐπ' ὠφελείᾳ τὸν χρόνον τοῦτον, διότι ὁ Ἀμιλτων ἐξέδωκεν ἐκ δευτέρου τὸ ὑπόμνημά του περὶ τῶν Ἑλγινείων μαρμάρων, ἐν ᾧ προσέθηκε καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολάς τοῦ Βενιαμὴν Βέστ καὶ τοῦ Βισκόντη. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ἔτι μᾶλλον ὕψωσε τὴν φήμην καὶ τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς ἦτο ἡ ἀφίξις ἐκ Παρισίων εἰς Λονδίνον τοῦ Κανόβα, τοῦ διασημοτέρου γλύπτου τῶν χρόνων τούτων, χαίροντος παγκόσμιον φήμην, προσκληθέντος δὲ ὑπὸ τοῦ γλύπτου Ρόσση, ὅπως ἰδῇ τὰ γλυπτικά ἐκεῖνα ἔργα.

Ὁ Κανόβα εἶχεν ὀλίγον γνωρίσει τὰ τῆς συλλογῆς ἐκ παραστάσεων τῶν τεχνιτῶν τοῦ Ἑλγιν καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἑλγιν, ἐπισκεφθέντος αὐτὸν εἰς Ρώμην, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἰδεῖ τὴν συλλογὴν μέχρι τοῦ χρόνου τούτου ἰδιοῖς ὄμμασιν. Εἰς Λονδίνον ἀπελθὼν κατελήφθη ὑπὸ ἀκράτου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς θεᾶς τῶν θαυμασιῶν ἐκείνων γλυπτῶν ἔργων, ὧν ὅμοια οὐδὲν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Μουσείων τότε ἐπέκρητο. Τὸν δίκαιον δὲ αὐτοῦ θαυμασμόν καὶ τὴν χαρὰν ἐξέθηκεν ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Ἑλγιν τῆς 10 Νοεμβρίου 1815, ἐχούσῃ οὕτως «Ἐπιτρέψατέ μοι, Μιλόρδε, νὰ ἐκφράσω τὰ αἰσθήματα τῆς ἐμῆς ζωηρᾶς εὐαρεσκείας, διότι εἶδον ἐν Λονδίῳ τὰ πολύτιμα ἀρχαῖα μάρμαρα, ἅτινα ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐκομίσατε. Δὲν ἠδυνάμην νὰ κορε-

σθῶ βλέπων ἀδιαλείπτως ταῦτα· καίτοι δὲ ἡ διαμονή μου ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐμελλε νὰ εἶνε βραχυτάτη, δὲν ἔλειψε τὸν ὀλίγον χρόνον, ὃν εἶχον νὰ διαθέσω, ἀπὸ τοῦ νὰ βλέπω τὸ περίφημα αὐτὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Θαυμάζω ἐν αὐτοῖς τὴν πραγματικότητα τῆς φύσεως ἠνωμένην μετὰ τῆς ἀξίας τοῦ ὠραίου σχηματισμοῦ... Θεωρῶ ἑμαυτὸν εὐτυχῆ ὅτι ἠδυνήθη νὰ ἰδῶ ἰδίως ὄμμασι ταῦτα τὰ ἐξοχα καλλιτεχνήματα...»

«Μεγάλην ὑποχρέωσιν καὶ εὐγνωμοσύνην ὀφείλουσιν ὑμῖν, Μιλῶρδε, οἱ ἑρασταὶ τῆς τέχνης καὶ οἱ καλλιτέχναι ἐπὶ τῇ πλησίον αὐτῶν μεταφορᾷ τῶν ἀξιοσημειωμένων τούτων καὶ θαυμασίων ἔργων τῆς γλυπτικῆς. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐκφράζω ὑμῖν τὰς βαθυτάτας εὐχαριστίας μου.»

Τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον εἶχεν ἀγοράσει προηγουμένως τὴν μεγάλην ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν τοῦ Τῶνλεϋ (Townley) ἐκ ῥωμαϊκῶν ἔργων, καθὼς καὶ τὴν συλλογὴν τῶν ἀναγλύφων τῆς Φιγαλείας· ὁ δὲ Κανόβα συγκρίνων ταύτας πρὸς τὴν τοῦ Ἑλγιν εἶπεν ὅτι ἐὰν ἐκεῖναι εἶχον ἀμφοτέραι ἀξίαν 15,000 λιρῶν στερλ. ἡ τοῦ Ἑλγιν εἶχεν 100,000.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κανόβα πρὸς τὸν Ἑλγιν, ἀποδημοῦντα τότε ἐν Παρισίοις, ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ τύπου, καὶ ἐγένετο γνωστὴ εἰς πάντας τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ καλλιτέχναις, οἵτινες ἐσπευδον εἰς Ἀγγλίαν ὅπως μνηθῶσι τὰ μυστήρια τῆς ἀρχαίας τέχνης, καὶ ζητήσωσιν ἐκ τῆς γλυφίδος τοῦ Φειδίου ἔμπνευσιν καὶ φῶς.

Ἐμπνευσθεὶς δ' ὄντως ἐκ τῆς θεᾶς τῶν ἐξόχων ἐκεῖνων ἔργων ὁ μέγας καλλιτέχνης Κανόβα ἐξ οὗ ἀρχεται σχεδόν, δυνάμεθα εἰπεῖν, ἡ ἀναγέννησις τῆς γλυπτικῆς, κατενόησεν ὅτι τὸ ὠραῖον ἐν τῇ τέχνῃ ἔγκειται εἰς τὴν ἀληθινὴν παράστασιν τῆς φύσεως ἐν ἐκλογῇ. Πλήρης δ' ἔμπνευσεως ἐπανακάμψας εἰς Ῥώμην ἐπλασε τὸ σύμπλεγμα τῆς Εὐσεβείας, ἐπεράτωσε τὸν Ἄρην καὶ τὴν Ἀφροδίτην κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὸ κολοσσαῖον ἄγαλμα τῆς Θρησκείας, ὅπως διαιωνίσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Πάπα Πίου Ζ' εἰς τὴν Ἀρίαν Ἐδραν.

Ἐγερθέντος οὕτω πλειότερον τοῦ διαφέροντος τοῦ κοινῶ ἤρχισε σφοδρὸς ἀγὼν διὰ τοῦ τύπου, ὑποστηριζόντων τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἑλγιν τὴν γνώμην τοῦ Πάυνε-Κνίχτ, ἀλλὰ πλειότερα ἔγραψαν οἱ ὑπερασπισταί. Πραγματεῖαι ἐγράφησαν πολλαὶ ἀρχαιολογικαὶ εἰς πάσας τὰς γλώσσας, ἐλήφθησαν εἰκόνες καὶ ἔκτυπα, καὶ πᾶς ἱεροφάντης τῆς τέχνης μετέβαινεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως μεταγγίσῃ εἰς τὴν πατρίδα του νέας γνώσεις. Εἶχον καταληφθῆ τὰ πνεύματα ὑπὸ ἀρχαιολατρίας καὶ θαυμασμοῦ, ἡ δὲ μελέτη τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τέχνης τῆς

ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἣτις εἶχεν ἀναγεννηθῆ μικρὸν πρὸ τῶν χρόνων τούτων ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Στούαρτ καὶ Ρεβέτ, ἔλαβε νέαν ἐπίρρωσιν καὶ δύναμιν.
(Ἐπεταὶ τὸ τέλος).

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟΥ ΤΙΤΙΑΝΟΥ

(Διήγημα ἐκ τοῦ δανικοῦ).

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐταξείδευα εἰς Λονδίνον. Ἦτο περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου μηνὸς καὶ αἱ δενδροστοιχίαι καὶ τὰ ἄνθηρα τοῦ Χαΐδπαρκ ἐπληροῦντο καθ' ἐκάστην ὄχημάτων, ἰππέων καὶ πεζοπορούντων. Ἐκκλιν αἱ ἀκτῖνες τοῦ θηρινοῦ ἡλίου καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκουράζοντο καὶ ἐφύσων ὑπὸ τὰ ἐλαφρότατα ἐνδύματά τω, ἀλλὰ μεθ' ὑπομονῆς ἀξιοθαυμάστου ὑπήκουον εἰς τὸν συρμόν, ὅστις ἀπῆται νὰ διέρχωνται τὴν θερμότεραν τοῦ ἔτους ὥραν ἐν τῇ πνιγερᾷ πόλει, ἐν ᾗ ἐξω αὐτῆς τὰ δάση καὶ οἱ λειμῶνες ἦθουν μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐξέπεμπον τὴν δροσιστικὴν αὐτῶν εὐωδίαν.

Ἐν ἀπόγευμα περιεφερόμην εἰς τὸ Χαΐδπαρκ παρὰ τὸ πλευρὸν νεαροῦ τινος ζωγράφου, τοῦ Φράγκ Τζόνστων. Μόλις κατωρθοῦμεν νὰ διασχίσωμεν τὸ πλῆθος τῶν πεζοπόρων, οἱ ὅποιοι βραδέως προχωροῦντες ἐκινούντο συνωθούμενοι ἐπὶ τῆς λεωφόρου.

Ἦπῃρχε βέβαια εἰς τὸ Χαΐδπαρκ καὶ ἄλλος καλλιτέρας δρόμος, ὅπου τὸ πλῆθος δὲν ἦτο τόσο πυκνὸν καὶ ὅπου τὰ ὑπὸ κονιορτοῦ κεκαλυμμένα δένδρα παρεῖχον τοῦλάχιστον ὀλίγην δροσιστικὴν σκιάν εἰς τὸν κεκοπιαικότα παροδίτην, ἀλλ' ὁ σκοπός μου ἦτο νὰ ἔλθω καὶ νὰ παρατηρήσω.

Δι' αὐτὸ ἐκινούμην ὅσῳ τὸ δυνα. ὃν ἐγγύς τοῦ σμήνους τῶν κομψῶν ὀχημάτων καὶ τῶν ὑπερηφάνων ἵππων, οἱ ὅποιοι ἐπροχώρου ἐμπροσθέν μου, σχηματίζοντες ἀτελεύτητον σειρὰν.

Αἶφνης ἠσθάνθην ἐλαφρὰν πίεσιν εἰς τὸν βραχίονά μου καὶ ἤκουσα τὸν κ. Φράγκ ψιθυρίζοντα:— Ἰδέτε' ἐκεῖ τὸ ὄχημα ἐκεῖνο με τοὺς λευκοὺς ἵππους, ἔχει καὶ οἰκόσημον εἰς τὴν θύραν του! Τώρα παρέκαμψε τὸ Βρούγγαμ.—τώρα εὐρίσκονται ἀναμεταξὺ τὰ τέσσαρα μονόζυγα—ἀλλ' ἐκεῖ! Προσεξάτε!

Πλήρης περιεργείας ἠτένιζον τὸν πυκνὸν κονιορτὸν καὶ — ἡ προσοχή μου ἀντημεῖφθη.

Ἐντὸς τῆς ἀμάξης ἐκάθηντο μόνον δύο ἄτομα. Εἰς κύριος, εἰς ὃν ἄλλως δὲν ἐπρόσεξα, καὶ εἰς τὸ πλευρὸν του μία νεαρὰ κυρία, τὸσον περικαλλής, ἴσσον εἶνε δυνατὸν νὰ ἦνε μία ἀγγλίς. Ἡ κατατομὴ τοῦ προσώπου τῆς ἦτο εἰς ἄκρον τελεία καὶ σύμμετρος, ἐκάθητο δὲ μετὰ